

Державний торговельно-економічний університет

Вплив зовнішньої торгівлі на економіку України в умовах війни

Мельник Тетяна Миколаївна, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного менеджменту

23 липня 2026, Київ

Частка експорту та імпорту у ВВП України

Таблиця 1. Частка експорту та імпорту товарів і послуг у ВВП України, 2022–2025. Джерело: НБУ.

Рік	ВВП, млрд \$	Експорт, млрд \$	Імпорт, млрд \$	Частка експ., %	Частка імп., %	Чистий експ., % ВВП
2022	156,8	57,0	85,3	36,4	54,4	–18,0
2023	181,3	51,3	90,4	28,3	49,9	–21,6
2024	190,8	56,1	96,6	29,4	50,6	–21,2
2025	213,8	53,6	112,8	25,1	52,8	–27,7

- Частка експорту у ВВП впала з 36,4% (2022) до 25,1% (2025), тоді як частка імпорту зросла до 52,8%.
- Чистий експорт стабільно негативний і поглибився з –18,0% до –27,7% ВВП.
- ВВП зростає в доларовому вимірі (156,8 → 213,8 млрд дол.), але зовнішній сектор дедалі більше тисне на торговельний баланс.

Динаміка ВВП, експорту та імпорту

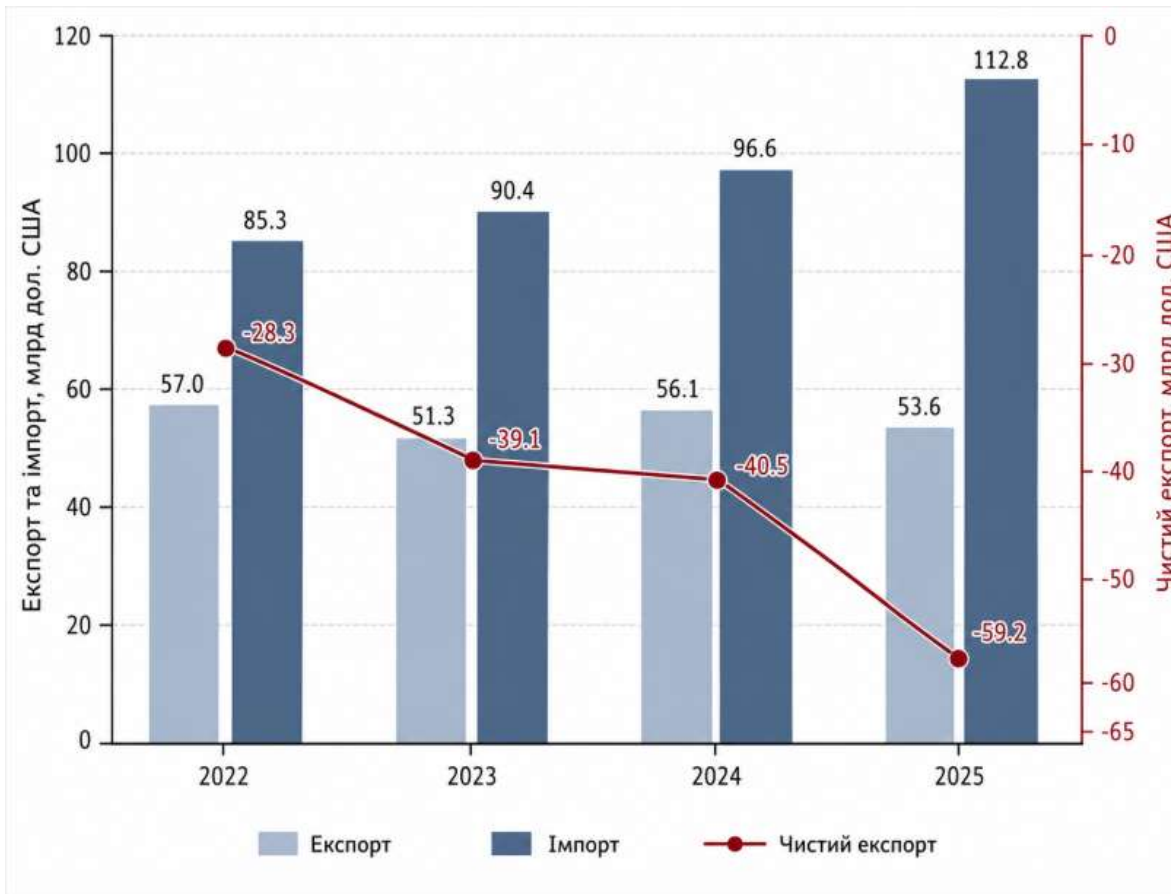
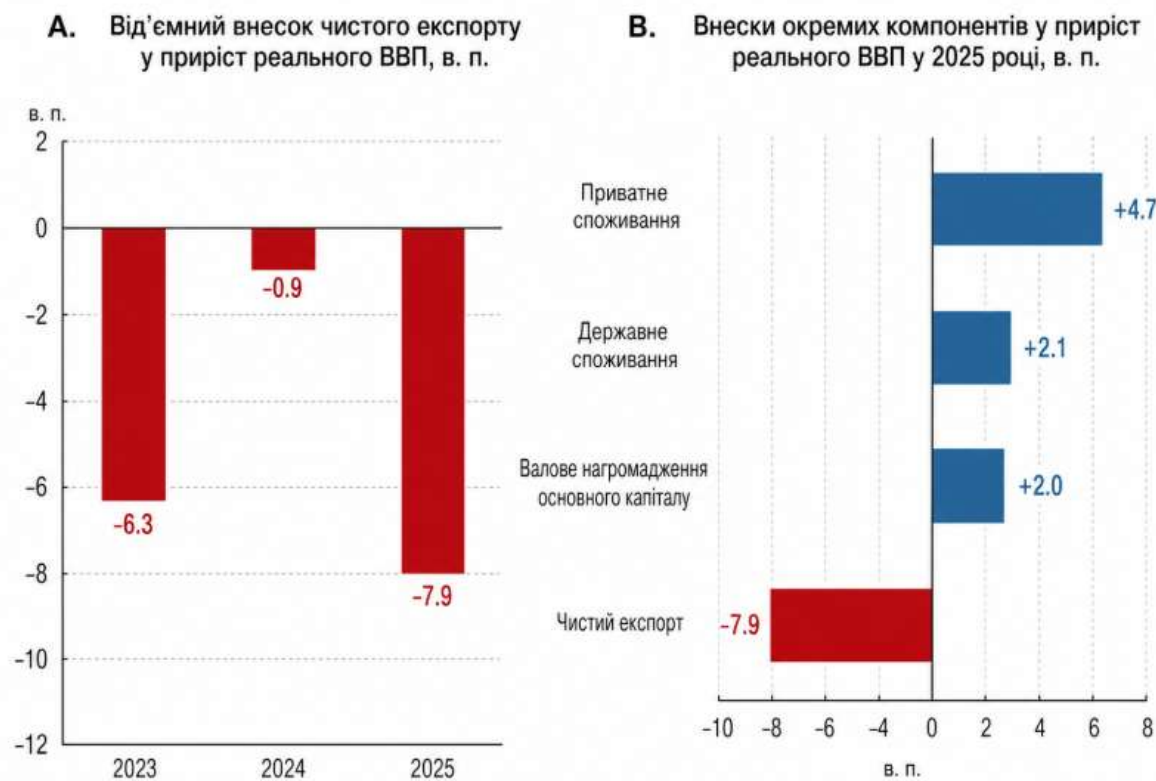

Рис. 1. Експорт, імпорт та чистий експорт товарів і послуг, млрд дол. США.
Джерело: НБУ.

- Після обвалу реального ВВП майже на 29% у 2022 році відновлення було нерівномірним: +5,5% у 2023-му, +3,2% у 2024-му, а у 2025 році зростання підтримував головно внутрішній попит.
- Частка експорту у ВВП скоротилася більш ніж на 11 в.п., тоді як імпорт залишався близьким до половини ВВП і навіть зріс у 2025 році.
- Чистий експорт послідовно погіршувався — з -28,3 до -59,2 млрд дол. США — і став стабільно негативним елементом сукупного попиту.
- Україна не повернулася до довоєнної експортоорієнтованої моделі: відновлення тримається на споживанні, бюджеті та інвестиціях у стійкість.

Внески компонентів у приріст ВВП

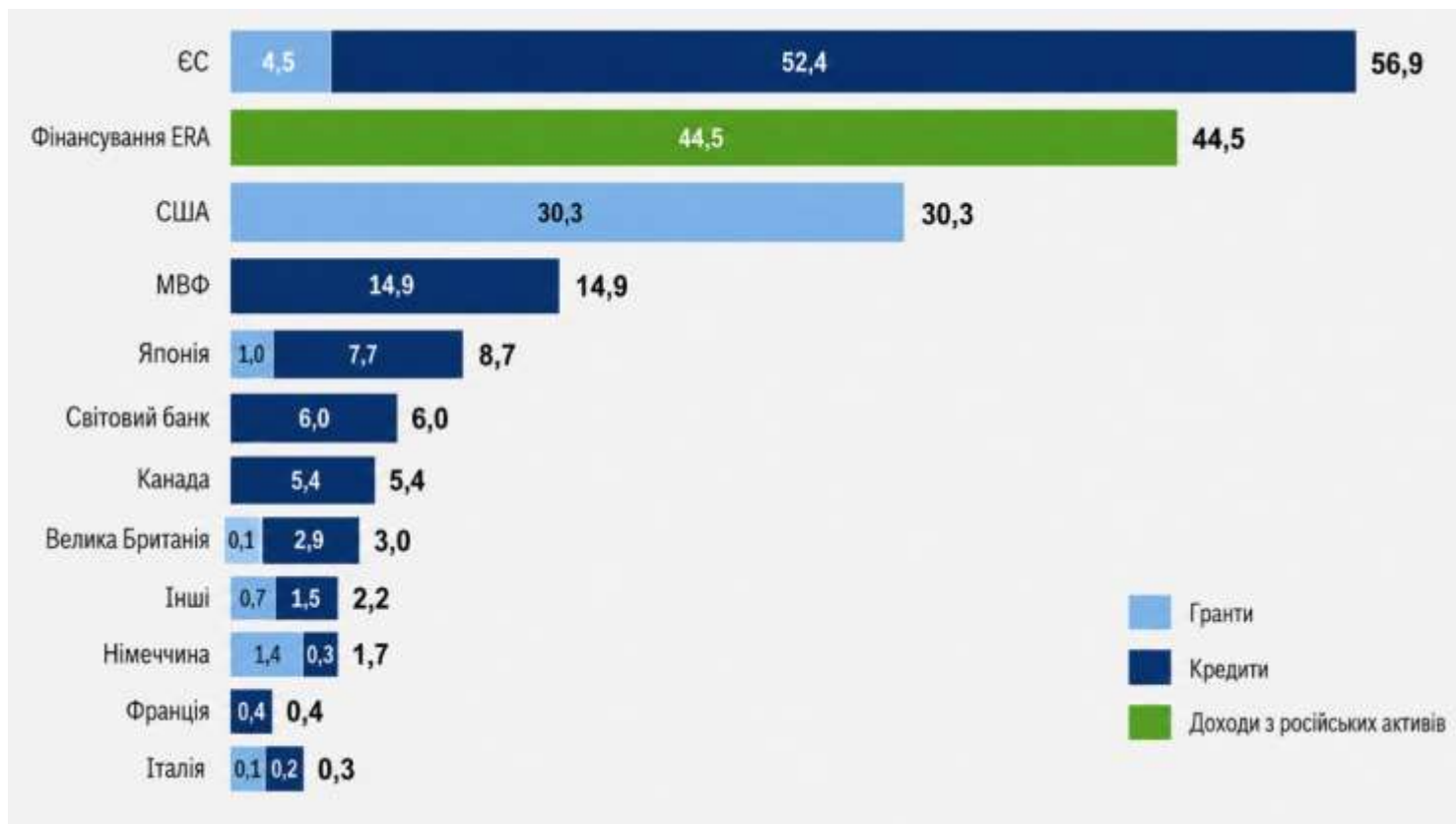
Джерело: побудовано за оцінками НБУ.

Рис. 2. Внески компонентів кінцевого використання у приріст реального ВВП, в.п.

Джерело: розрахунки за оцінками НБУ.

- У 2025 році приватне споживання зросло на 7,5%, споживання державного сектору — на 5,7%, а валове нагромадження основного капіталу — на 10,9%.
- Приріст ВВП-2025 забезпечили саме внутрішні компоненти: споживання домогосподарств +4,7 в.п., державне споживання +2,1 в.п., інвестиції +2,0 в.п.
- Від'ємний внесок чистого експорту коливався: -6,3 в.п. (2023), -0,9 в.п. завдяки морському коридору (2024) і знову -7,9 в.п. (2025).
- Отже, позитивний імпульс у воєнній економіці формує внутрішній попит, тоді як зовнішній сектор його суттєво нівелює.

Джерела іноземного фінансування з 2022 року

- Від початку повномасштабного вторгнення Україна залучила 174 млрд дол. США зовнішнього фінансування; оборонні видатки займають близько половини бюджету.
- Усі цивільні видатки бюджету покриваються коштом партнерів — у 2026 році потреба у зовнішньому фінансуванні складає орієнтовно 50 млрд дол.
- Основою надходжень 2025 року стали доходи від заморожених російських активів (програма ERA).
- Ключовий ресурс на 2026 рік — кредит ЄС на 90 млрд євро.

Рис. 3. Джерела іноземного фінансування України з 2022 року, млрд дол. США. Джерело: Мінфін України.

Відношення державного боргу до ВВП

- Відношення держборгу до ВВП зросло з 60% до 78,4% (2022), 107,5% (2023) і 110,5% (2025).
- Валовий зовнішній борг у 2025 році збільшився на 56,0 млрд і сягнув 236,7 млрд дол. США.
- Близько половини ресурсу — гранти та пільгові кредити з відтермінуванням, проте боргове навантаження неухильно зростає.
- Обслуговувати накопичений борг вдається лише завдяки новому фінансуванню партнерів, яке залучати дедалі складніше.

Рис. 4. Відношення загального державного валового боргу України до ВВП, %.
Джерело: НБУ.

Товарна структура експорту: аграризація

Таблиця 2. Товарна структура експорту товарів, млрд дол. США та %, 2022 і 2025.
Джерело: НБУ.

Товарна група	2022, млрд \$	2022, %	2025, млрд \$	2025, %	Зміна, млрд \$
Продовольчі товари та сировина	23,4	56,8	22,5	58,9	-0,85
Мінеральні продукти	4,1	10,0	2,9	7,6	-1,19
Хімічна продукція	1,7	4,1	1,7	4,3	-0,01
Деревина та вироби з неї	2,1	5,1	1,9	5,0	-0,19
Промислові вироби	0,6	1,4	0,7	1,8	+0,11
Чорні й кольорові метали	5,9	14,3	4,7	12,3	-1,17
Машини, устаткування, транспорт	2,3	5,5	2,1	5,5	-0,19
Різне	1,2	2,8	1,8	4,6	+0,60

- Продовольчі товари та сировина для них формують основу експорту: 56,8% у 2022 і 58,9% у 2025 році.
- Чорні й кольорові метали та мінеральні продукти помітно скоротилися (-1,17 і -1,19 млрд дол.).
- Машинобудування залишається малою часткою (5,5%), що відображає аграрно-сировинну спеціалізацію експорту.

Товарна структура імпорту: техзалежність

Таблиця 3. Товарна структура імпорту товарів, млрд дол. США та %, 2022 і 2025.
Джерело: НБУ.

Товарна група	2022, млрд \$	2022, %	2025, млрд \$	2025, %	Зміна, млрд \$
Продовольчі товари та сировина	6,0	10,7	8,7	9,7	+2,67
Мінеральні продукти	12,7	22,5	10,6	11,8	-2,16
Хімічна продукція	9,4	16,6	12,8	14,3	+3,47
Деревина та вироби з неї	0,9	1,6	1,1	1,3	+0,23
Промислові вироби	3,3	5,8	3,4	3,8	+0,10
Чорні й кольорові метали	2,5	4,4	4,4	4,9	+1,91
Машини, устаткування, транспорт	14,8	26,2	33,7	37,5	+18,83
Різне	6,9	12,2	14,9	16,7	+8,08

- Машини, устаткування й транспорт — головний драйвер імпорту: +18,8 млрд дол., частка з 26,2% до 37,5%.
- Зросли також хімічна продукція (+3,5 млрд) і група «різне» (+8,1 млрд дол.).
- Мінеральні продукти скоротилися (-2,2 млрд) завдяки енергетичній адаптації та власному видобутку.

Географія експорту товарів

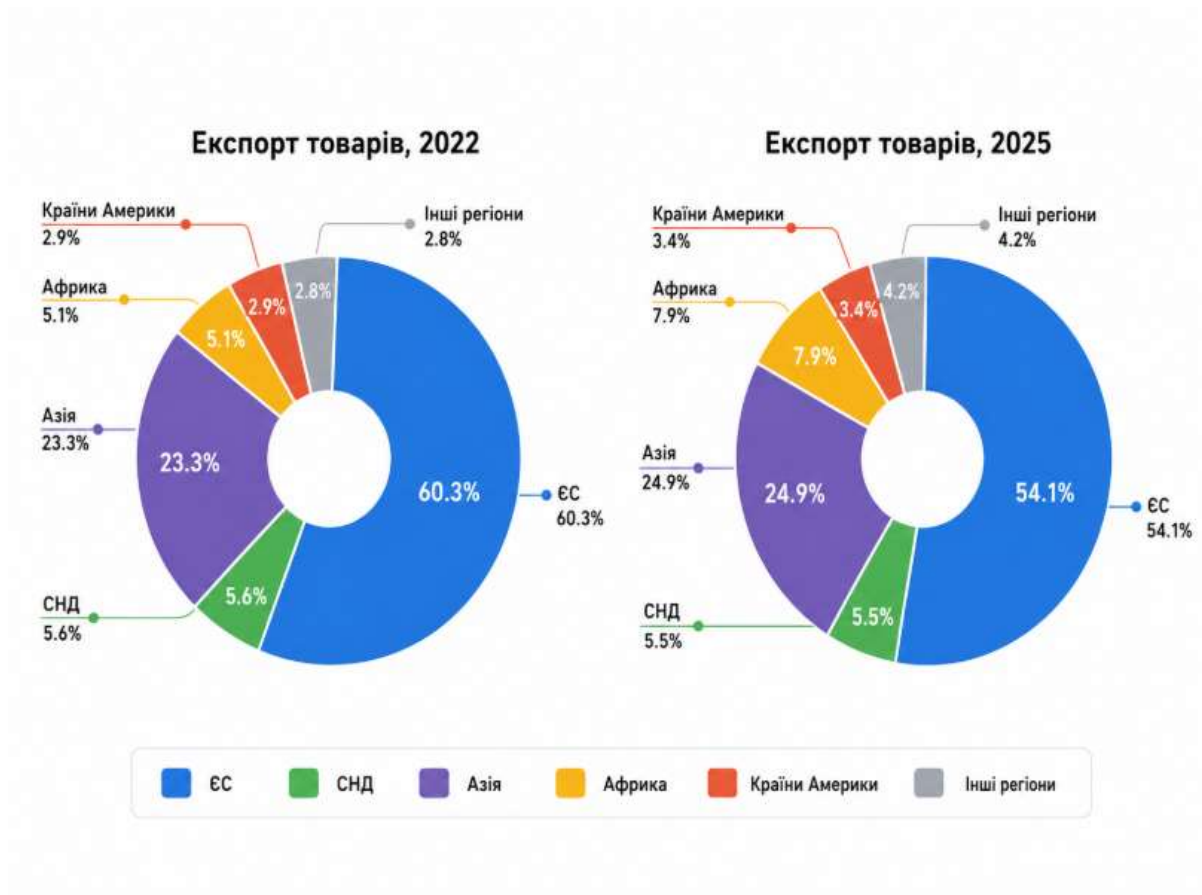

Рис. 5. Географічна структура експорту товарів за регіонами, 2022 і 2025, %.
Джерело: НБУ.

- ЄС закріпився як домінуючий ринок збуту та головна логістична платформа для українських товарів.
- Частка Європи в товарному експорті зросла до 64,6% у 2023 році, але знизилася до 56,5% у 2025-му; частка ЄС — з 60,3% до 54,1%.
- Це не є розворотом від ЄС: у 2024–2025 роках знову зросло значення Азії та Африки для окремих товарних потоків.

Географія імпорту товарів

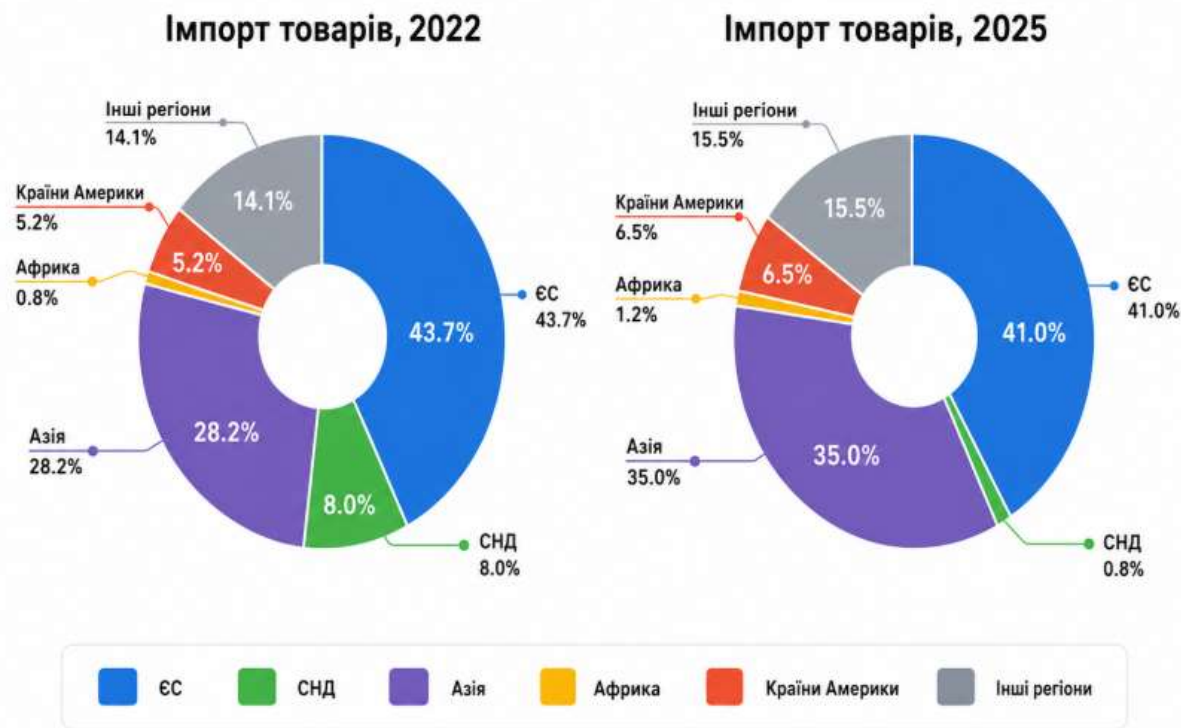

Рис. 6. Географічна структура імпорту товарів за регіонами, 2022 і 2025, %.
Джерело: НБУ.

- Частка Європи в товарному імпорті спершу зросла до 50,1% (2023), а потім скоротилася до 44,8% (2025).
- Азія суттєво посилила позиції — з 28,2% до 35,0%: воєнна економіка дедалі більше залежить від азійських виробничих ланцюгів.
- СНД майже втратив значення як джерело імпорту.
- Європейський напрям залишається критичним для логістики, фінансування та близькості ринків.

Географія зовнішньої торгівлі послугами

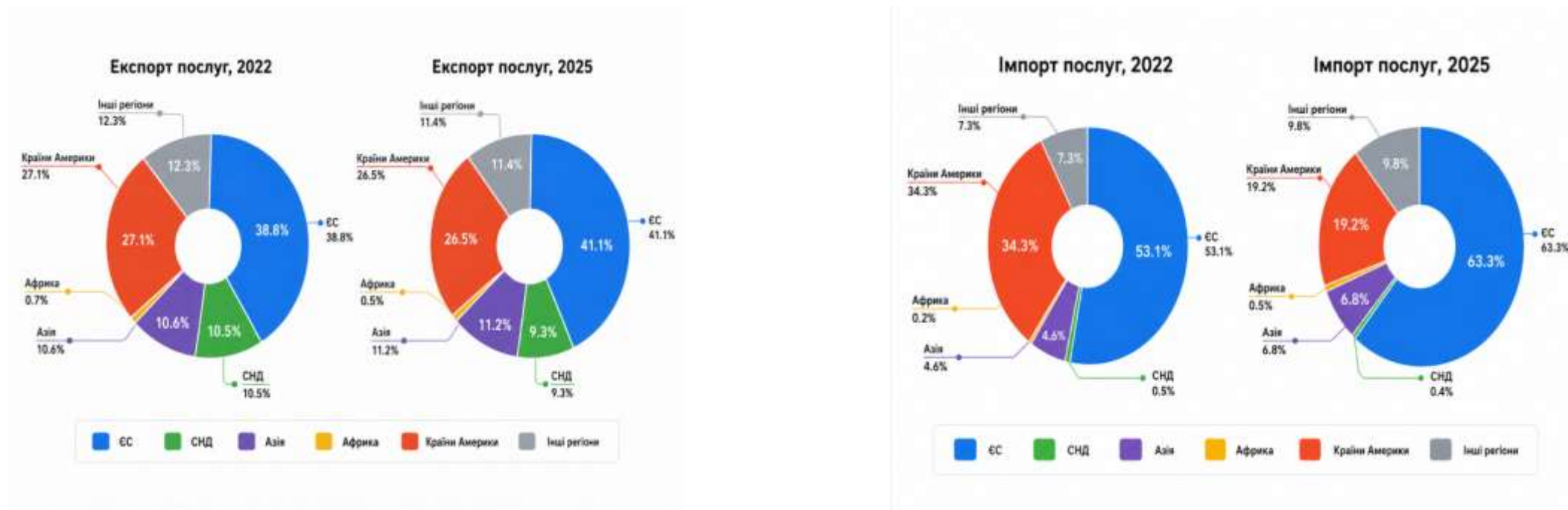

Рис. 7. Географічна структура експорту (ліворуч) та імпорту (праворуч) послуг, 2022 і 2025, %. Джерело: НБУ.

- Експорт послуг тяжіє до Європи та Америки: США формують близько чверті експорту послуг (25,4% у 2022 та 25,3% у 2025) — насамперед ІТ, комп'ютерні та ділові послуги.
- Імпорт послуг після сплеску 2022 року дедалі сильніше концентрується в ЄС: його частка зросла з 38,8% до 41,1%, тоді як роль інших регіонів знижується.

НЕПРЯМІ ПОДАТКИ ТА ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ УКРАЇНИ

Порівняльна таблиця надходжень непрямих податків до Державного бюджету
(2021–2025 рр. млн. грн),

Показник	2021	2022	2023	2024	2025
ПДВ з ввезених товарів	302106,9	253053	366158	438240	512560
Акцизний податок (імпорт)	79592,8	41653,8	74762,7	102415	145380
Мито (ввізне та вивізне)	22242	26246	40559,4	51280	58920
Усього непрямих податків	403941,7	320952,8	481480,1	591935	716860
Частка в доходах бюджету (%)	31,10%	18,00%	18,00%	20,50%	22,50%

Динаміка податкового навантаження на імпорт/експорт в Україні
у 2021-2025 рр.

Показник	2021	2022	2023	2024	2025
Непрямі податки на імпорт (млрд грн)	479,9	316,4	480,4	591,9	716,8
Непрямі податки на експорт (млрд грн)	1,32	2,34	0,56	0,65	0,72
Податкове навантаження на імпорт (%)	25,20%	17,60%	20,60%	22,80%	24,50%
Податкове навантаження на експорт (%)	0,08%	0,18%	0,04%	0,05%	0,05%

Основні ризики зовнішньої торгівлі

№	Категорія ризику	Зміст
01	Безпекові	Атаки на порти, енергетику, склади та транспорт
02	Логістичні	Дорогі перевезення, черги на кордонах, нестача страхування
03	Структурні	Залежність від сировини та імпорту обладнання і палива
04	Політичні	Квоти, заборони, протести фермерів у країнах-сусідах
05	Фінансові	Торговельний дефіцит і потреба у валютному фінансуванні

Головне завдання держави та бізнесу — зменшити вразливість: диверсифікувати маршрути, страхувати ризики, розвивати переробку й енергетичну стійкість.

Таблиця 4. Основні ризики зовнішньої торгівлі під час війни. Джерело: узагальнення автора.

Рекомендації для політики та бізнесу

Для державної політики	Для бізнесу
1. Захист і резервування логістики: море, Дунай, залізниця, кордон.	1. Мультимодальна логістика та резервні маршрути.
2. Страхування воєнних і транспортних ризиків; експортне кредитування.	2. Контракти з урахуванням простоїв, зміни прикордонного режиму, валютних і транспортних ризиків.
3. Підтримка переробки агросировини, металургії вищого переділу, машинобудування, оборонного виробництва й цифрових послуг.	3. Збільшення частки переробки в експортному кошику.
4. Інтеграція з ЄС як включення у виробничі ланцюги, а не лише канал збуту.	4. Імпорт обладнання для підвищення продуктивності, а не лише для виживання.
5. Енергетика та відновлення інфраструктури як частина торговельної політики.	5. Перехід до експорту з вищою маржею на одиницю логістики.

Головний перехід: від моделі «експортувати те, що можна вивезти» до моделі «експортувати те, що дає вищу маржу на одиницю логістики».

Таблиця 5. Рекомендації для економічної політики та бізнесу. Джерело: узагальнення автора.